

Jaktplats från äldsta stenåldern

Fornlämning L2019:6259 | Fastighet Sörred 8:12
Förundersökning 2020 | Björlanda socken | Göteborgs kommun

Ulf Ragnesten

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs stadsmuseum 2020
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.goteborgsstadsmuseum.se

REDAKTION
Else-Britt Filipsson
Tara Gullbrand
Karolina Kegel
Ulf Ragnesten
Johan Thörnqvist
Tom Wennberg

OMSLAGETS GRAFISKA FORM
Mimmi Andersson
Omslag: Schaktgrävning vid förundersökningen 2020

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

JAKTPLATS FRÅN ÄLDSTA STENÅLDERN

Arkeologisk förundersökning

SAMMANFATTNING

Fornlämningen upptäcktes 2019 genom att redskap och avslag av flinta framkom i rotvältor på platsen. Vid förundersökning påträffades en stenålderslokal som kan gå under beteckningen jaktplats, då pilspetsar hittades och lokalen under stenåldern sannolikt varit strandbunden. Boplats är en sämre vald beteckning då lokalen innehåller begränsade mängder fynd. Fynden förefaller koncentrerade till tre platser inom lokalen, vilka skulle kunna utgöra tre sociala grupperingar eller successiva uppehållsplatser.

Ledartefakter tillhörande hensbackakulturen daterar jaktplatsen till preboreal tid, ca 9500-8500 f.Kr.

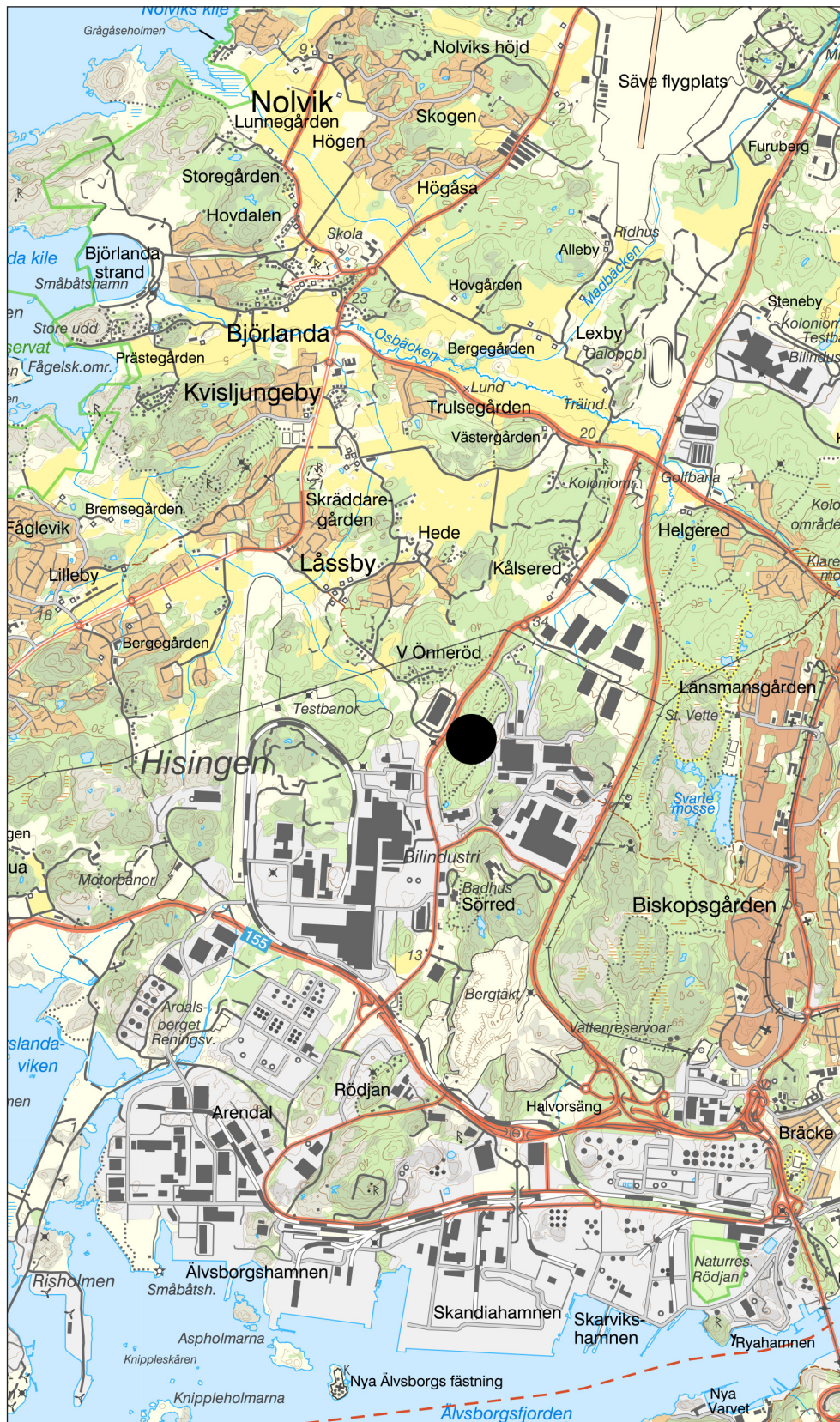
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	431-5010-2020
Uppdragsnummer i Fornreg:	202000310
GSM dnr:	0136/20
Fastighet:	Sörred 8:12 (figur 1-2)
Landskap:	Bohuslän
Socken:	Björlanda
Koordinater:	N:6 401 488 / E:141 175 (SWEREF 99 12 00)
Uppdragsgivare:	Platzer fastigheter
Grävningsorsak:	Byggnation
Grävningsinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2020-04-01 – 2020-04-03
Undersökt yta:	ca 3500 m ² (undersökningsområdet) 160 m ² (schakt)
Antal arkeologtimmar i fält:	48
Platsledare:	Ulf Ragnesten
Övriga deltagare i fält:	Karolina Kegel
Inventariern GSM:	GSMA:200003

INLEDNING

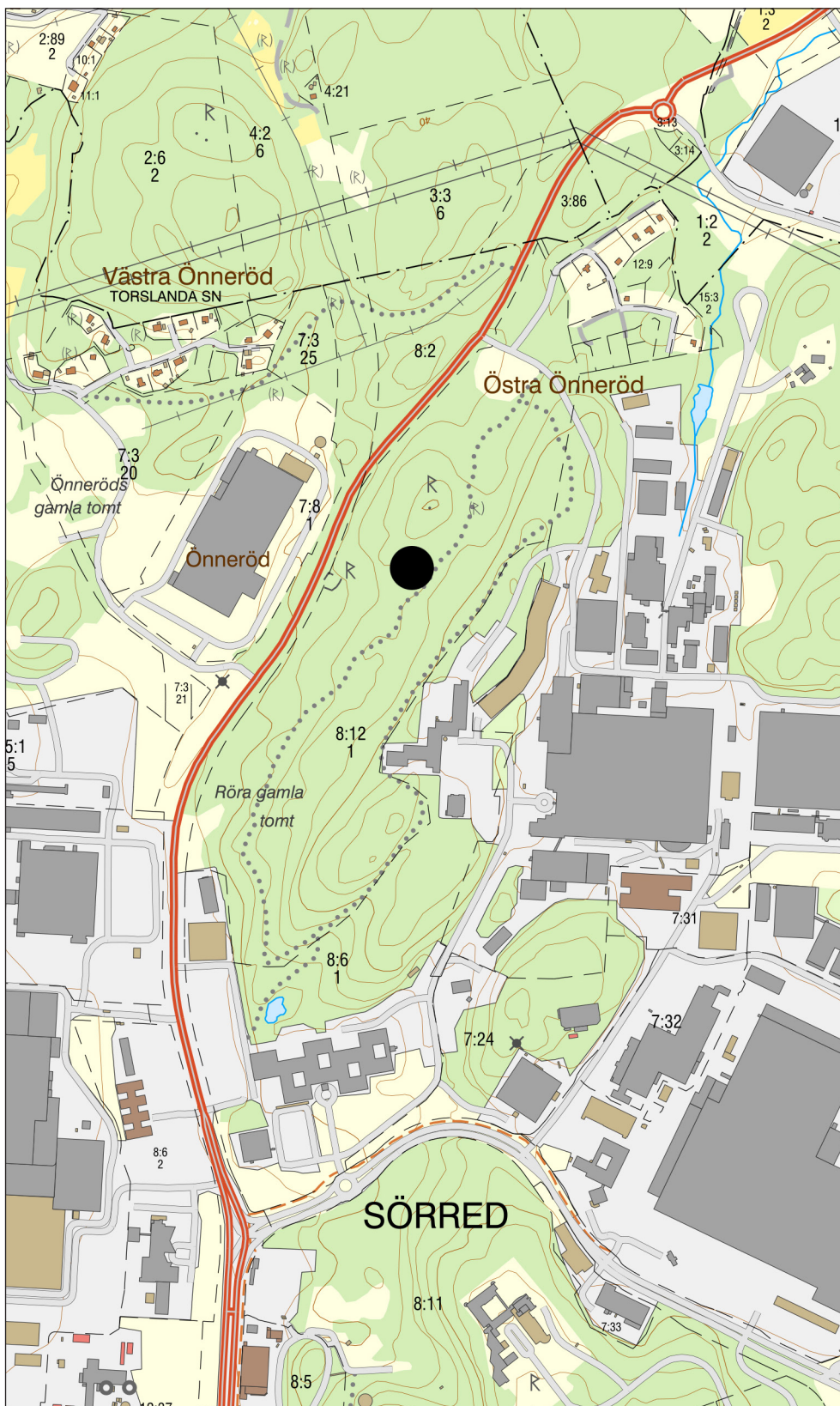
Med anledning av planerad byggnation utförde Göteborgs stadsmuseum på uppdrag av länsstyrelsen i Västra Götaland en förundersökning av rubricerad fornlämning. Lämningen var nyupptäckt och hade framkommit när arkeologer från Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ upptäckt flintredskap och flintavslag i rotvältor på platsen. Dessa fynd har överlämnats till Göteborgs stadsmuseum och ingår i denna rapport.

Figur 1. Platsen för undersökningen markerad med svart punkt på kartan. Skala 1:50 000.

Figur 2. Platsen för undersökningen markerad med svart punkt på fastighetskartan. Skala 1:10 000.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Fornlämningen ligger i skogsmark, ca 35-37 m över havet (figur 3). Den begränsas i väster på ett naturligt sätt av en bergskant. I norr, öster och söder finns inga naturliga avgränsningar. I dessa väderstreck har fornlämningen begränsats genom fynd- och anläggningsförhållanden. Lämningen ligger i en dalgång som sluttar ned åt sydväst. Förutsatt att fornlämningen låg vid stranden under forntiden var utgångspunkten att den borde tillhöra den allra äldsta stenåldern i regionen - hensbackakulturen.

Figur 3. Fornlämningen låg i skogsmark och flera rotvältor fanns på området. Foto mot nordväst.

Fornlämning L2019:6259 är en bland en knapp handfull boplatslämningar i Göteborgsområdet som skulle kunna beläggas till äldsta mesolitikum (hensbackakulturen). En annan av dessa är Björlanda 301A på centrala Hisingen, som undersöktes år 2000 (Ragnesten 2003) och som räknas som Hisingens äldsta boplat och den näst äldsta i hela Göteborgsområdet. Den innehöll bland annat skivxor och enegade spetsar. En liknande boplat men med mindre fyndmaterial är Göteborg 338 (Streiffert 2014). Ett bra exempel på en närbelägen hensbackaboplat undersökt under senare tid är även Lundby 181 (Nieminen 2015). Den innehöll ett tämligen rikt hensbackamaterial.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

Fornlämningen är inte tidigare undersökt. I samband med upptäckten år 2019 tillvaratogs ett visst fyndmaterial av flinta. Det bestod bland annat av en skivya, en spets och ett spån- och avslagsmaterial. Fynden påträffades huvudsakligen i rotväl-

tor på platsen. Fynden har lämnats till Göteborgs stadsmuseum och ingår i denna rapport (se Fyndtabellen).

SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSMETOD

Syftet med förundersökningen var enligt undersökningsplanen att inrikta fältarbetet på fem punkter:

- Boplatsens utbredning och datering
- Stratigrafi, strandlinjeanknytning och eventuell överlagring
- Fyndmaterialets karaktär i jämförelse med liknande boplatslämningar
- Aktivitetsytor i relation till terrängtopografi
- Särskilda bevaringsförhållanden av benmaterial och anläggningar

För att besvara dessa frågor upptogs ett flertal schakt med en mindre grävmaskin på ytan. Jorden/gruset gicks igenom av arkeologer och delvis av en geolog. Fynd och anläggningar dokumenterades.

Figur 4. Schakt grävdes med en mindre gräv-maskin. Fynd och anläggningar dokumenterades.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

I en av de få anläggningar som iaktogs på ytan insamlades små mängder kol. Anläggningen (A3) utgjorde eventuellt urlakade rester av en härd. Kolet har inlämnats för vedartsbestämning och ¹⁴C-datering. Beträffande datering av anläggningen, se sidan 9.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Schakten som grävdes på undersökningsområdet beskrivs nedan. Deras placering framgår av kartan figur 5. På samma karta återges begränsningen för fornlämningen sådan den bedöms utifrån fynd och anläggningar. Fynden från S1 bedöms inte vara så frekventa att de bör ingå i fornlämningens utbredning.

S1

0-20 cm	Humus
20-30	Stenigt lager
30-40	Brun sand Fyndlager
40-	Gul sand och berg

S2

0-10 cm	Humus
10-25	Sand/gruslager Förutom fynd även en anläggning (A1)

Schaktet grävdes inte djupare. Markduk utlades på fyndnivån.

A1 var en brunsvart fläck 20 cm i diameter och 10 cm djup. Den undersöktes endast till hälften. Anläggningen utgjorde möjligen ett stolphål.

S3

0-20 cm	Förna och humus
20-	Siltig sand som söderut i schaktet övergick i grus. Fyndlager

Schaktet grävdes inte djupare.

S4

0-10 cm	Humus
10-	Svallgrus Fyndlager i nordöstra delen av schaktet, varibland en anläggning (A2)

A2 var en brunsvart fläck (ej kol) på 30 cm djup under markytan, ca 50 cm i diameter. Den undersöktes inte.

S5

0-15 cm	Förna och humus	
15-	Svallgrus	Enstaka slagna flintor

S6

Stora klumpstenar och svallgrus direkt under humus och förna. Minimalt med slagen flinta.

S7

0-10 cm	Förna och humus	
10-25	Sand- och gruslager	Fyndlager och en anläggning (A3)

A3 var en närmast svart rund fläck, ca 20 cm i diameter och 20 cm djup. Anläggningens kanter i avbaningsytan var inte jämna. Bottnen var skålformad. Hela anläggningen undersöktes och kolprov insamlades. Innehållet utgjordes av svart grus, möjligen kolblandat. Anläggningen utgjorde möjligen en urlakad härdrest. Beträffande datering av anläggningen, se sidan 9.

S8

0-20 cm	Förna och humus	
20-	Brunorange anrikningsskikt	Enstaka slagna flintor

S9

0-15 cm	Förna och humus	
15-	Fuktigt grus	Enstaka slagna flintor

S10

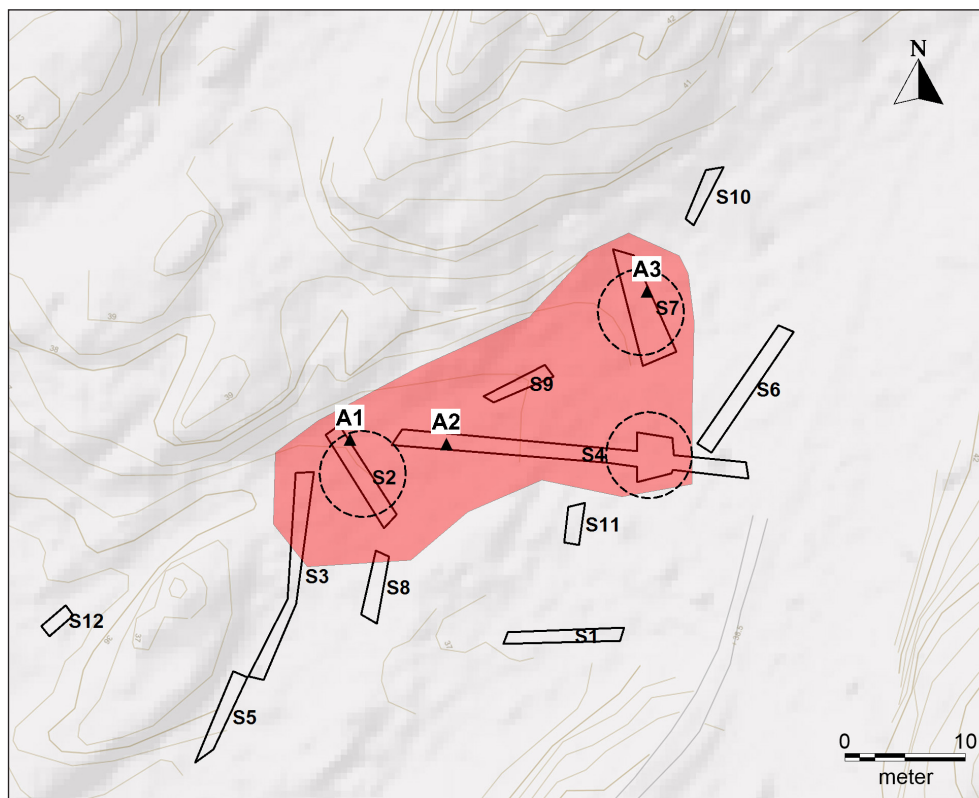
0-25	Förna och humus	
25-	Svallgrus	

S11

0-25 cm	Förna och humus	
25-	Svallgrus	

S12

0-20	Förna och humus	
20-40	Svallgrus	
40-	Berg	

Figur 5. Schaktens och anläggningarnas läge samt bedömningen av fornlämningens utbredning. Streckade cirklar markerar fyndförtätningar.

FYNDBESKRIVNING

Fynden vid förundersökningen utgjordes av enstaka skivyxor och förarbeten till sådana (figur 6). Dessutom påträffades en eneggad spets (figur 7) samt ensidiga

tvåpoliga kärnor (figur 8). Huvuddelen av fynden utgjordes av spån och spånfragment samt avslag av flinta. Nästan all flinta hade en vit patinering. Enligt geolog Tore Påsse beror detta på flintans kemiska sammansättning snarare än att den skulle ha varit överlagrad, vilket ofta är en förklaring på vitpatinerad flinta. Enstaka slagna flintor på platsen saknade patinering. Detta beror då snarare på att det är en annan sorts flinta än att det skulle vara en inblandning från senare tids stenåldersverksamhet.

Figur 6. En av skivyxorna från lokalen L2019:6259.

Figur 7. Eneggad spets.

Figur 8. Ensidig tvåpolig flintkärna.

DATERING OCH TOLKNING

Allt tyder på att fornlämning L2019:6259 tillhör den äldsta stenåldern, närmare bestämt hensbackakulturen. Det är framför allt två argument som talar för den hypotesen. Det ena är strandlinjenivån. Om lokalen varit strandbunden kring 36 m över havet, kan den dateras till omkring 9000 f.Kr. enligt Påsses strandförskjutningskurva (2001). Det andra argumentet är fynden. Skivvyxorna är visserligen typiska för hensbackakulturens teknokomplex, men framför allt är de eneggade spetsarna det och de ensidiga tvåpoliga kärnorna.

Det kan finnas en mindre inblandning av senare flintmaterial på lokalen. Den opatinerade flintan skulle kunna vara ett sådant fyndmaterial. Men som ovan nämnts så kan denna flinta även vara av en annan sort och den behöver därför inte tyda på någon kontaminering av hensbackamaterialet.

Anläggningarna som framkom vid förundersökningen kunde inte med säkerhet bestämmas till funktion. Det är dock troligt att A1 verkligen utgjorde ett mindre stolphål, men de båda andra anläggningarnas uppgift är högst oklar.

¹⁴C-dateringen av härdresten A3 visade en datering som hamnar i romersk järnålder (Bilaga 1). Denna kolfläck är således en fragmentarisk inblandning av senare tids verksamhet på den mesolitiska boplatsen.

Det var intressant att konstatera att det fanns tre fyndförtätningar på undersökningsytan (figur 5). Däremellan var fynden betydligt färre. Anläggningarna som påträffades framkom dessutom i anlutning till två av dessa förtätningar. Det skulle kunna vara fråga om tre individer eller tre grupper som avlämnat flintprodukterna

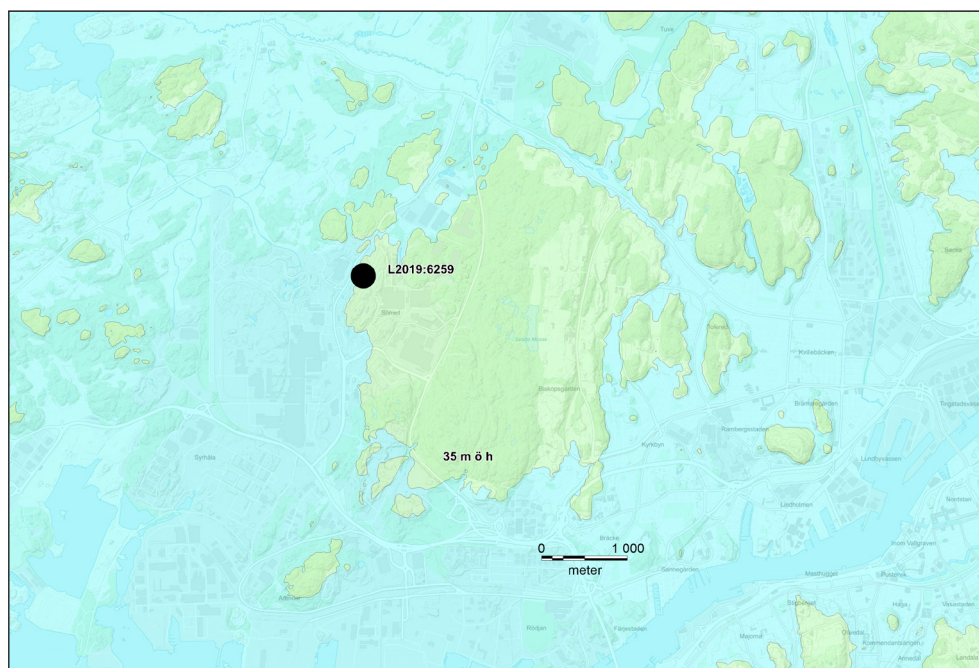
på dessa platser. Eftersom fornlämningen är belägen i skogsmark som inte varit odlad, så tyder allt på att flintan finns i de ursprungliga koncentrationer som den blivit avsatt. Därför är det troligt att de tre koncentrationerna påvisar ett socialt mönster.

Med avseende på frågeställningens ambition att försöka besvara de fem uppsatta punkterna från sidan 5, kan den första punkten sägas vara avklarad. Vad gäller de geologiska förhållandena på ytan, så kan det fastställas att fyndlagret framkom ca 10 cm under markytan, dvs. direkt under förnan och humusen. Det är inte oväntat med tanke på att platsen inte utsatts för odling. Fyndlagret, som utgjordes av sand och grus, var omkring 10-15 cm tjockt. Enligt geologen Tore Påsse kan jordarten betecknas som svallgrus. Någon överlagring kan inte bekräftas på platsen.

Beträffande fyndens karaktär i jämförelse med andra hensbackaboplatser i närområdet, kan den sägas vara ganska typisk. Ledartefakterna är desamma. Det ovanliga är just den distinkta fyndspridningen i tre koncentrationer. Detta har inte kunnat iaktas på andra platser.

Bevaringsförhållandena för organiskt material har inte varit gynnsamma på platsen. Däremot framkom vissa anläggningar. Även om de var mycket urlakade och delvis diffusa markerar de ändå rester av en mänsklig aktivitet som kompletterar fyndbilden.

När lokalen utnyttjades under den äldsta stenåldern var den sannolikt kustanknuten. En återgivning av platsens närmiljö kan man få om man markerar 35m-kurvan på kartan och färglägger nivåerna därunder med blått (hav). Det framkommer då att lokalen uppenbarligen varit nära strandbunden och att den legat på västsidan av en större ö med i stort sett öppet hav västerut (figur 9). Fynden av pilspetsar och

Figur 9. Den förundersökta stenålderslokalen har av allt att döma varit kustanknuten och legat på västsidan av en stor ö i forntidens skärgårdslandskap.

läget vid havet i ytterskärgården tyder på att de människor som uppehållit sig här varit jägare. De har troligen jagat både landbaserade och havsbaserade däggdjur förutom att de måste ha fiskat och fångat skaldjur.

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Sammantaget visar fynd, anläggningar och platsens läge vid den forntida stranden att fornlämningen är av stor vetenskaplig betydelse. Om planerna på exploatering av området består, föreslås en fortsatt undersökning av platsen.

LITTERATUR

Andersson, Stina, Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan. 1978. Sorteringsschema för flinta. *Fyndrapporter* 1978, s. 215-252.

Nieminen, J. 2015. Elvatusenårig boplats i Lundby med fynd från hensbackakultur. *Rapport från Arkeologerna* 2015:109.

Påsse, Tore. 2001. *An empirical model of glacio-isostatic movements and shore level displacements in Fennoscandia*. Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Co. Stockholm 1-59.

Ragnesten, U. 2003. Hisingens äldsta boplats. *Arkeologisk rapport från Göteborgs stadsmuseum* 2003:1.

Streiffert, J. 2014. En satellitplats från äldre och mellersta mesolitikum. *UV Rapport* 2014:44.

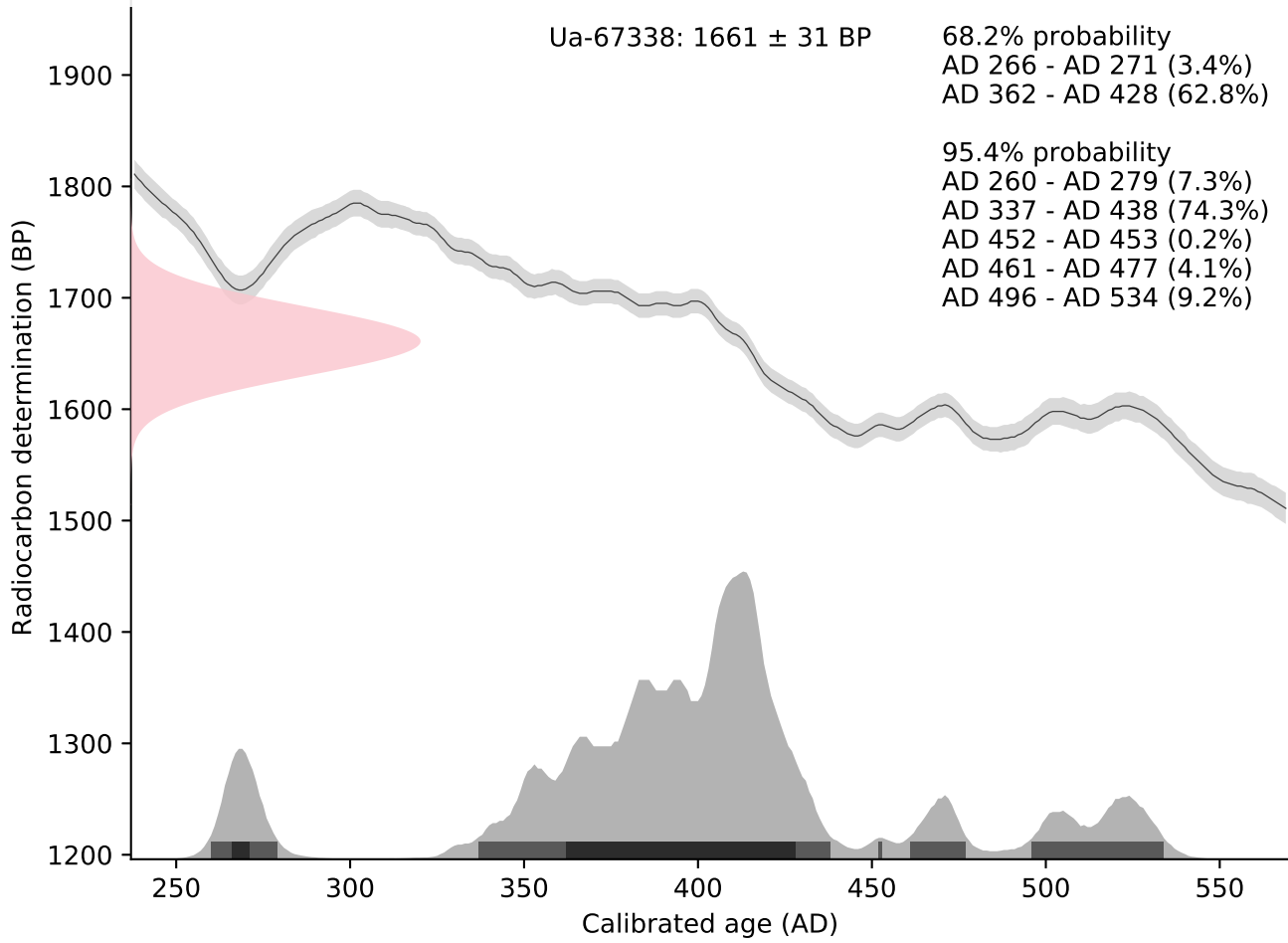
Fyndtabell L2019:6259

GSMA:200003:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	Rotvälta vid S2	Skivyxa	1	93	Flinta	Rio nr G1923:1
2	Rotvälta vid S2	spets	1	1	Flinta	Rio nr G1923:4
3	Rotvälta vid S2	Spån	10	54	Flinta	Rio nr G1923:2
4	Rotvälta vid S2	Kort spånfragment	4	12	Flinta	Rio nr G1923:3
5	Rotvälta vid S2	Avslag	40	208	Flinta	Rio nr G1923:5
6	Rotvälta vid S2	Splitter	8	1	Flinta	Rio nr G1923:7
7	S1	Skivyxa	1	148	Flinta	Förarbete
8	S1	Plattformsjärna F	1	38	Flinta	
9	S1	Spån	1	1	Flinta	
10	S1	Kort spånfragment	2	3	Flinta	
11	S1	Mikrospån	1	1	Flinta	
12	S1	Avslag	2	3	Flinta	
13	S2	Skivyxa	1	76	Flinta	
14	S2	Avslag med retusch	1	7	Flinta	
15	S2	Spån	1	8	Flinta	
16	S2	Mikrospån	1	1	Flinta	
17	S2	Avslag	22	314	Flinta	
18	S3	Plattformsjärna D	1	215	Flinta	
19	S3	Avslag	6	26	Flinta	
20	S4	Avslag med inhak	1	7	Flinta	
21	S4	Plattformsjärna D	1	215	Flinta	
22	S4	Plattformsjärna D	1	63	Flinta	
23	S4	Övrig järna	1	548	Flinta	
24	S4	Avslag	22	277	Flinta	
25	S4	Bit	1	2	Bergart	Kvarts
26	S5	Avslagsskrapa A	1	4	Flinta	
27	S5	Kort spånfragment	1	1	Flinta	
28	S5	Avslag	3	27	Flinta	
29	S6	Avslag	5	21	Flinta	
30	S7	Eneggad spets	1	1	Flinta	
31	S7	Stycke med tillslagnings	1	100	Flinta	
32	S7	Järnfragment A	1	32	Flinta	
33	S7	Spån	3	17	Flinta	
34	S7	Kort spånfragment	7	14	Flinta	
35	S7	Avslag	14	53	Flinta	

GSMA:200003:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
36	S7, A3	Kort spånfragment	3	16	Flinta	varav 1 bränt
37	S8	Avslag	3	23	Flinta	
38	S9	Avslag	2	9	Flinta	

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

Anläggning A3

